

DİLBİLİM AÇISINDAN MEALLERE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM*

Zülfikar DURMUŞ**

Özet

Bütün bir insanlığa doğru yolu bulmaları için gönderilen en son ilahi kelimeler olan Kur'an, ayetlerinin tefekkür edilmesini, anlaşılmasını ve sunduğu ilkelere göre ahlaklı toplumların oluşturulmasını muhataplarından isteyen bir kitaptır. Kur'an'ın temel hedefi insanoğluna bu dünyada Allah'ın hoşnut olacağı bir hayat yaşatmak, ahirette de korkunç azaba mahkûm olmamasını sağlamaktır. İnsanın en temel görevi kendisine sayısız nimetler bahşeden Allah'a şükrederek kulluğunu her daim göstermesidir. Kur'an'ın en temel evrensel mesajı budur.

Kur'an'ın dili olan Arapçayı bilmeyenler için ayetlerin *ne demek istediğini* anlamının en başta gelen yolu, Kur'an meallerine başvurmaktır. Ülkemizde Kur'an mealleri hiç hız kaybetmeden yazılmaya devam etmektedir. Ancak, yapılan meallerin ekseriyetinin, özellikle hedef dil Türkçe açısından yeterli düzeyde olmadığı da bir gerçektir. Bu durum evrensel mesajları adeta gölgelemektedir.

Bu makalede, meallerin evrensel mesajları yansıtamama sorunu olarak harfi çeviri yapılması, Türkçenin ve Arapçanın yeterince kullanılmaması, mana tespitlerinde çok önemli işleve sahip olan zamirlerin mercinin iyi tespit edilememesi ve bağlamın nazar-ı itibara alınmaması gibi hususlar örneklerle izaha çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, dil, meal, evrensel mesaj, Arapça, Türkçe.

The Translations Of Qur'an And The Reflection Problem Of Universal Message Of Qur'an

Abstract

Qur'an, the last divine revelation sent to whole community to allow them find the right way, is a book requesting from its followers to reflect, understand its

* Bu makale, 16-17 Nisan 2010 tarihlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Eskişehir'de düzenlenen *Kur'an ve Evrensel Mesajı* konulu sempozyumda "Kur'an Mealleri ve Kur'an'ın Evrensel Mesajını Yansıtma Sorunu" başlığıyla sunulan tebliğin gözden geçirilmiş şeklidir.

** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı, zdurmus@inonu.edu.tr

verses and to form rightly communities according to its revealed principles. The main aim of the Qur'an is both to offer a life that would be liked by Allah in this world and not to allow to be faced by severe punishment hereafter. The most fundamental task of the human being is to show his/her slavery to his/her Creator by thanking infinite blessings given by Allah. The most universal message of the Qur'an is this fact.

The foremost way of understanding what the verses say by people who don't know the Qur'anic language Arabic is to apply to translations. In our country translation writing process is continuing incessantly. But, it is also a fact that most of the translations are not at the desired level particularly in terms of target language, Turkish. This condition in fact shades the universal messages.

In this article, some problems preventing the reflection of universal messages of the Qur'an such as translation letter by letter, insufficient usage of both Turkish and Arabic, inaccurate determination of the pronouns which have fundamental importance in the determination of the meanings and inconsideration of the conjunction are explained by examples.

Key Words: Holy Qur'an, language, translation, universal message, Arabic, Turkish.

Giriş

Dilin öncelikli işlevi insanlar arasında iletişimi sağlamaktır. Farklı kültürlerle mensup insanlar arasındaki bu iletişimi sağlayan dilbilimin ana konularından biri *çeviri*dir. Çeviri, en basit tanımıyla, kendine özgü teknikleri, ilkeleri ve sorunları olan dilsel bir çözümleme işidir. Çeviri aynı zamanda farklı diller konuşan bireyleri bir araya getirme, onları birbirine yakınlaştırma işlevini de görür. Bu açıdan o, dil, kültür ve medeniyetler arasında köprü görevi gören bir iletişim ve uzlaşma aracıdır.¹

Diller farklı özellikler taşırlar. Bir dilden çeviri yapmak, önce bir dilsel gerçekliği kavramak ve bu gerçekliği değiştirerek onu bir başka dünya deneyimine oturtmak demektir. Çevirmen, çevirirken bu iki dünya deneyimini veya "dünya görüşü"nü iyi bilmek zorundadır. Böylelikle çeviri, farklı dünyaları algılayabilme imkânı sunar. Çeviri, "dillerin dili"dir.²

Sanıldığı veya yapıldığı kadar kolay olmayan çevirinin temel zorluklarından biri, *harfî* ya da *sözcüğü sözcüğüne çeviri* işlemidir. Bu çeviri tekniği aslında "aldatıcı" bir yaklaşım olup, ancak bilimsel

¹ Cary, Edmond, *Çeviri Nasıl Yapılmalı?*, (çev: Mete Çamdereli), İstanbul 1996, s. 13-14 (Mete Çamdereli'nin esere yazdığı önsöz)

² Göktürk, Akşit, *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul 2000.

terminolojiler gibi tümel özellikler taşıyan ve bildiriye belirginleştirmek için kullanılan terimlere uygulanabilir. Sadece sözcükler üzerinde tek tek yoğunlaşmakla *harfî çeviri* yapılmış olmaz. Bir metni çözmek, sözcüklerin taşıdıkları anlamı çözmekle olur.

Çeviri yapmak için en azından hem *kaynak dili* hem de *amaç dili* ve onların anlatım imkânlarını, üsluplarını iyi bilmek, çevrilecek metni/sözü çok iyi kavramak ve onun diğer dile en iyi nasıl aktarabileceğini, hangi metne hangi çeviri yönteminin uygulanabileceğini bilmek gerekmektedir.

Çevirinin en ideal anlamda gerçekleştirilebilmesinin iki aşaması vardır: *Birincisi* yorumlama, yani kaynak metnin çözümlenmesidir. Bu sebeple çevirmen, çalışmasının bu ilk aşamasında, kaynak metnin değişik düzeylerini tespit etme ve çözümleme becerisine sahip olmak zorundadır. *İkincisi* ise, kaynak metnin amaç dilde yeniden üretilmesidir.³ Böylece dinamik olarak üretilmiş kaynak metin, yine dinamik olarak amaç metne dönüştürülür. *Yorumlama* kaynak metnin üretim sürecine yönelikken, *yeniden üretim*, amaç metninin inşasına yöneliktir.⁴ Bu süreçte, çevirmen, yorumlama ve yeniden üretim süreçlerini, *yapıbozma* ve yeniden *yapıkurma* olarak yöntemli bir biçimde düzenler. Buna göre çevirmen bir metni önce kendi bilişsel diline, sonra da yeniden bir başka doğal dile dönüştürür.⁵

Çeviri, bir dilde ifade edilmiş bir sözün anlamını başka bir dilde ona denk bir 'tabir' ile aynen ifade etme⁶ şeklinde tanımlanabilir. Kısaca çeviri, "farklı dillerde ifade edilen iki metin arasındaki eşdeğerlikleri bulmaya çalışan bir işlem"dir.⁷ Bu eşdeğerlikler her zaman ve kesinlikle iki metnin doğasına, kullanım araçlarına, iki milletin kültürü arasında bulunan ilişkilere, onların ahlakı, duygusal ve entelektüel iklimlerine bağlıdır.

Bir dilde yazılmış bir metni, içeriği ve üslubuyla birlikte bir başka dile çevirirken, muhtevasında, üslubundaki kayıp kadar olmasa da, belli bir anlam kayması, daralması, genişlemesi, hatta kaybı olacaktır. Günümüzde yaygın anlayışa göre, çeviri, dilin (*language*) değil, sözün (*parole*), bir başka ifadeyle dil kullanımının

³ Meriç, Cemil, *Bu Ülke*, İstanbul 1999, s. 117.

⁴ Rifat, Mehmet, *Homo Semioticus*, İstanbul 1993, s. 42.

⁵ Rifat, *Gösterge Eleştirisi*, s. 71.

⁶ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1982, I, 9.

⁷ Cary, s. 97. Ayrıca bk. Aktaş, Tahsin, "Çeviride Yapısal Eşdeğerlik Sorunu", *EKEV Akademi Dergisi*, (Mayıs 2000), Cilt: 2, Sayı: 3, s. 195.

bir aktarımı olarak görülmektedir.⁸ Burada önemli olan, alışılmış tarzda metne bağlılıktan çok, metnin iletişim şekline ve niteliğine bağlı kalmanın gerekliliğidir. Dolayısıyla kaynak metinde, sözcük anlamlarına dayalı olarak mı yoksa sözcüklerin çağrıştırdığı boyutları öne çıkarılarak mı dilin kullanıldığı son derece büyük bir önem arz etmektedir.

Bütün bunlardan sonra sözlü bir hitabe olan Kur'an'ı çevirmenin, normal metin çevirileri ile birebir benzerlik içinde olduğunu söylemek sanırım gereksizdir. Çünkü nev-i şahsına münhasır olan Kur'an bir taraftan sözlü kültürün özelliklerini bünyesinde taşıyan, yazıya geçirilmiş bir metin, diğer taraftan kendine has üslûbuyla ses-mânâ bütünlüğüne, mecaz, deyim ve istiârenin yoğun olarak kullanıldığı ilâhî bir kelimadır. Daha da önemlisi, ilk muhatapların zihniyet, kültürel ve geleneksel formlarını yansıtmakla birlikte, tevhide aykırı olanları kökünden değiştiren bir niteliğe ve etkiye sahiptir. Kur'an'a has bu özellikler, hem metnin doğru anlaşılmasında, hem de onun bir başka dile doğru çevrilmesinde son derece önemlidir. Çünkü Kur'an'ın ilk muhatabı olan Hicaz bölgesi Araplarının his, duygu ve düşüncelerini düşünüp hissedebilmek ve onların dile ilişkin sembollere verdikleri anlamları doğru kavrayabilmek şarttır.⁹Bu bakımdan Kur'an'ın çevirisinde, diğer kaynakların çevirisinden çok daha özen gösterilmesi gerekmektedir.

10 | db

Beşer diliyle ifade edilse de, ilâhî bir kelim olan Kur'an'ın, hedef dil Türkçeye çevrilme işinde özellikle şu üç hususun göz önünde bulundurulması gerekmektedir: *Birincisi*, Kur'an bir iç tutarlılığa sahip olup ayetleri birbirini açıklamaktadır. Buna göre her bir ayet tek başına değil, ilgili diğer ayetlerle ilişkilendirilerek âmm olan hâssın, aslî olan tâlî olanın önüne geçirilerek anlamlandırılmalı ve öylece çevrilmelidir. *İkincisi*, Kur'an evrensel ilkeler sunan bir kitaptır. Bu bakımdan Kur'an, sadece tarihsel bir bakış açısıyla değil, çağdaş insana iletmek istediği mesajların yakalanması amacıyla çevrilmelidir. *Üçüncüsü* ise, Kur'an açık ve anlaşılır (mübîn) bir kitaptır. Dolayısıyla okuyucuya sunulurken okuyucunun anlayacağı bir şekilde aktarılmalıdır. Okuyucu "acaba bu ayette ne demek isteniyor" gibi bir soru ile karşı karşıya bırakılmamalıdır.

⁸ Göktürk, "Yazınsal Çeviride Metin-Ötesi Anlam İlişkileri", *Türk Dili* (Çeviri Sorunları Özel Sayısı), Temmuz 1978, Sayı: 322, s. 60.

⁹ Esed, *Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir*, (çev: Cahit, Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul 1996, I, XXIII (Önsöz).

Kur'an, ayetlerinin tefekkür edilmesini, anlaşılmasını ve sunduğu ilkelere göre ahlakî bir toplum oluşturulmasını muhataplarından isteyen bir kitaptır. Bu bakımdan Arapça bilmeyenler için, ayetlerin *ne demek istediğini* anlamının en başta gelen yolu, sağlıklı Kur'an çevirileri olan *meallere* başvurmaktır. Özellikle Cumhuriyetle birlikte, ülkemizde Kur'an'ın Türkçe çevirileri giderek hız kazanmış, pek çok meal yazılmış ve hâlâ da hiç hız kaybetmeden yazılmaya devam etmektedir. Ancak, yapılan meallerin ekseriyetinin, özellikle Türkçe açısından yeterli düzeyde olmadığı da bir gerçektir. Kur'an'ın özgün dili mucizevî niteliğe sahip olduğundan insanın gönlünü okşamakta ve kulağa çok hoş gelmektedir. Kur'an'ın bu özelliğini başka bir dile olduğu gibi aktarmak mümkün olmasa da, onun meallerinin de benzer bir özelliğe sahip olması beklenir.

Bu çalışmamızda yaygın olarak kullanıldığı kanaatini taşıdığımız dolayısıyla araştırmamıza konu edindiğimiz meallerin bir listesini vermek istiyoruz:

1. Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerîm ve Meali Şerîfi*, (haz. ve not: Ertuğrul Özalp), İstanbul 2000.
2. Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm (I-III)*, İstanbul 1981.
3. Gölpınarlı, Abdülbakî, *Kur'an-ı Kerîm (I-II)*, İstanbul 1968.
4. Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, İstanbul 1975.
5. Karaman, Hayreddin vd., *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali*, Ankara 2007.
6. Öztürk, Y. Nuri, *Kur'an-ı Kerîm Meâli (Türkçe Çeviri)*, İstanbul 1994.
7. Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir (I-III)*, (çev: Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul 1996.
8. Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, İstanbul 1998.
9. Bulaç, Ali, *Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı*, İstanbul 1985.
10. Hamidullah, Muhammed, *Aziz Kur'an*, (çev: Abdülaziz Hatip-Mahmut Kanık), İstanbul 2000.
11. Döndüren, Hamdi, *İnsanlığa Son Çağrı Kur'an'ı Kerîm (I-II)*, Ankara 2003.

- 12.** Dumlu, Ömer-Elmalı, Hüseyin, *Ayet Ayet Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı*, İzmir 2003.
- 13.** Akdemir, Salih, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara 2004.
- 14.** Altuntaş, Halil-Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Ankara 2005.
- 15.** Ünal, Ali, *Allah Kelamı Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İzmir 2007.
- 16.** Öztürk, Mustafa, *Kur'an-ı Kerim Meali -Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri-*, Ankara 2008.
- 17.** Şener, Abdülkadir vd., *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, İzmir 2008.
- 18.** İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an -Gerekçeli Meal Tefsir-(I-II)*, İstanbul 2008.

Meallerin Kur'an'ın Evrensel Mesajını Yansıtamama Nedenleri

12 | db

Meallerde yapılan birçok yanlışlıkların başlıca nedenlerinin şunlar olduğunu tespit etmekteyiz:

- (i) Harfî çeviri yapılması.
- (ii) Türkçenin yeterince kullanılmaması.
- (iii) Arapçanın yeterince kullanılmaması.
- (iv) Zamirlerin merciinin iyi tespit edilememesi.
- (v) Bağlamın nazar-ı itibara alınmaması.

I. Harfî Çeviri Yapılması

Çeviri kuramları açısından 'doğrudan çeviri' tekniklerinden¹⁰ olan 'sözcüğü sözcüğüne çeviri' türünün geleneksel tefsir disiplinindeki tam karşılığı olan *harfî* tercüme, *lafzî*, *literal*, *kelimesi kelimesine*, *motamot*, *sözcüğü sözcüğüne* ve *müsâvî* diye de isimlendirilir. Bu çeviri "nazmında ve tertibinde aslına benzemesi gözetilen" tercümedir.¹¹ Bu çeviride, kaynak metnin biçimsel öğelerinin elden gel-

¹⁰ Bu konuda geniş bilgi için bk. Rifat, *Gösterge Eleştirisi*, s. 53-57; Durmuş, Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercümeleeri*, İstanbul 2007, s. 107-109.

¹¹ Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, yy., 1976, I, 23; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, Beyrut 1986. II, 111.

diğince korunarak amaç dile aktarılması önemlidir.¹² Bu nedenle, bu teknikle yapılan bir çeviride, genellikle, kaynak metnin anlamını yansıtmakta zorluklar kaçınılmazdır.¹³

Sözcüğü sözcüğüne çeviri yönteminin özelliklerinden ve sakıncalarından dolayı, *Kur'an'ın harfî çeviri tekniği ile çevrilemeyeceğine* dair ilim adamları konsensus sağlamışlardır.¹⁴ Çünkü harfî çeviri ya misli misline ya da misli dışında yapılır. Her iki yöntemle yapılmaya kalkışılacak çeviride, Kur'an'ın kendine özgü tertip özelliklerinin, üslûp sırlarının, mânâ inceliklerinin kaybolması söz konusudur. Dolayısıyla Kur'an'ın sıhhatli bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlamayacağı barizdir.¹⁵

Kur'an'da, harfî tercüme tekniği ile çevrilmesi asla mümkün olmayan pek çok ayet vardır. Özellikle *deyimsel* ve *mecazî ifadeler* bunun en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır. Arapça'nın aslî ve vazgeçilmez bir özelliğini oluşturan ve en mükemmel şekline de Kur'an'da ulaşılan *îcâz*, çevirmenlerin göz önünde bulundurmada zorunda olduğu çok önemli bir husustur. Bu nedenle çevirmenler, Kur'an'ın indiği dönemdeki dilbilime ilişkin kullanışları esas almalı, bu yapılmadığı veya *lafzî çeviri* yöntemi uygulandığı takdirde söz konusu özgün ifade, çeviri yapılmakla orijinal anlamını kaybeder ve çoğu zaman *anlamsız sözcükler yığını* haline gelebilir. İfadenin anlaşılması için birtakım kelimeler ilave edilmesi veya çıkarılması çeviri tekniğinin doğası gereğidir. Aslında bulunmayan düşünce bağlantıları çevirmen tarafından ilave edilmediği takdirde, söz konusu Kur'anî ifade, olduğu gibi tercüme edilmekle bütün anlamını kaybedebilir. Meallerdeki en önemli sorunların başında bu husus gelmektedir.

Örnekler

1. Bakara 2/61: “وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ”

Çantay: “Onların üzerine horluk ve yoksulluk **vuruldu.**”

Ateş: “Üzerlerine alçaklık ve yoksulluk **vuruldu...**”

¹² Mennâ'u'l-Kettân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut 1987, s. 313; Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili*, s. 18.

¹³ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, Ankara 1989, s. 217; Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, Ankara 1988, I, 29.

¹⁴ Eroğlu, Ali, *Tarihte Tefsir Hareketi ve Tefsir Anlayışları*, Erzurum 2002, s. 7.

¹⁵ Zehebî, I, 24-25. Ayrıca bk. Zerkânî, II, 113-114; Mennâ'u'l-Kattân, s. 314.

Karaman vd. “İşte üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası **vuruldu.**”

Hamidullah: “Ve üzerlerine alçaklık ve yoksulluk **vuruldu...**”

Yıldırım: “Üzerine horluk ve yoksulluk damgası **basıldı...**”

Bulaç: “...Onların üzerine horluk ve yoksulluk (damgası) **vuruldu...**”

Döndüren: “...Onların üzerine aşağılık ve yoksulluk damgası **vuruldu...**”

Y. N. Öztürk: “Ve üzerlerine zillet, eziklik ve yoksulluk damgası **vuruldu...**”

Esed: “Böylece, onlara yoksulluk, düşkünlük damgası **vuruldu...**”

A. Şener vd. “İşte bu yüzden onlara zillet ve aşağılanma damgası **vurulmuş...**”

14 | db

A. Ünal: “Neticede üzerlerine zillet, miskinlik, hareketsizlik damgası **basıldı...**”

İslamoğlu: “İşte böylece onlara alçaklık ve yoksulluk mührü **vuruldu...**”

Pek çok anlamı içeren ayetteki *darebe* (burada edilgen şekli *duribe*) fiiline yaygın ve akla ilk gelen anlamı olan “vurma” mânâsı yüklenmiştir. Oysa bu ifade, mecaz olarak “kuşatmak, maruz kalmak, bürümek” gibi anlamlara da gelmektedir. Nitekim Kur’an’ın yetkin simalarından Zemahşerî (538/1144) ve İsfahânî (502/1108) söz konusu kelimenin bu anlamda bir *kinaye* ve *teşbih* olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre anlam, yenilgilerin, esaretin, ağır vergilerin, horluk ve hakirliğin Yahudileri kuşatmış olduğu ve onlardan ayrılmayacağı şeklindedir.¹⁶

Bu cümlenin “Aşağılık ve perişanlığa mahkûm edildiler...” şeklinde ifade edilmesi daha uygun olurdu.

2. Bakara 2/187: “ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَبَيِّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ مِنَ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ”

¹⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, yy., ts., I, 145-146; İsfahânî, *el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'an*, İstanbul 1986, s. 437; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, İstanbul, ts., I, 62.

Çantay: “...**ak iplik kara iplikden** size seçilinceye kadar yeyin, için...”

Gölpınarlı: “...**kara iplik**, sizce **beyaz iplikten** ayırt edilinceye dek yiyin, için.”

Ateş: “şafağın **beyaz ipliği siyah iplikten** ayırt edilinceye kadar yeyin, için.”

Hamidullah: “...şafağın **beyaz ipliği, siyah ipliğinden** seçilinceye kadar yiyin, için.”

Döndüren: “Fecirde, **beyaz iplik siyah iplikten** ayrılıncaya kadar yiyin, için.”

Bulaç: “...sizce **beyaz iplik siyah iplikten** ayırt edilinceye kadar yiyin, için ...”

Akdemir: “Fecrin **siyah ipliği beyaz ipliğinden** sizce ayırt edilinceye kadar yeyin ve için ...”

Y. N. Öztürk: “Tan yerinin **beyaz ipliği siyah ipliğinden** sizce seçilinceye kadar yiyin, için...”

Ayetteki **الخيطة البيضاء** ile **الخيطة السوداء** ifadeleri **mecaz** oldukları halde lafzen ve **الفجر من الفجر** vurgusu da dikkate alınmadığı için yanlış çevrilmiştir. Nitekim aynı yanlış sahabelen Adiy b. Hâtem de yapmıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber ayetteki **الفجر من الفجر** kısmındaki **mecazî** anlamı kendisine açıklamak durumunda kaldığı yaygın olarak bilinen bir husustur. Tefsirin ilk ve tartışmasız tek otoritesi olan Hz. Peygamber’in açıklamasına rağmen,¹⁷ ne yazık ki, bu yanlış anlama ve anlamlandırma günümüzde de devam etmektedir. Kısaca, ayetin **الفجر من الفجر** vurgusu, fecrin beyazlığının gecenin siyahlığından ayırt edildiği ânın gözlenmesini son derece belîğ bir şekilde ifade etmektedir.¹⁸

Buna göre ayet, “Tan yeri ağarıncaya kadar yiyip içiniz...” veya “Gecenin karanlığı ile sabahın aydınlığı birbirinden ayırt edilinceye kadar yiyiniz içiniz.” şeklinde çevrilebilir.

3. Nahl 16/112: “فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ”

¹⁷ Buhârî, “Tefsir Sûre 2”, 28.

¹⁸ Daha geniş bilgi için bk. Yıldırım, Suat, *Peygamberimizin Kur’ân’ı Tefsiri*, İstanbul 1983, s. 293-294.

Elmalılı: “Allah da ona o yaptıkları san'atla **açlık ve korku libâsını tattırırverdi.**”

Çantay: “...ısrar ettikleri (kötülükler) yüzünden **açlık ve korku libâsını (giydirib olanca acıları) tattırdı.**”

Gölpınarlı: “Allah onları **açlık ve korku elbisesine bü-rür**, onlara açlığı ve korkuyu tattırır işledikleri işler yüzünden.”

Ateş: “...yaptıklarından ötürü Allah ona **açlık ve korku elbisesi taddırdı.**”

Bulaç: “...ona **açlık ve korku elbisesini tattırdı.**”

Y. N. Öztürk: “Allah kendilerine, **sanayi olarak ürettikleri şeyler yüzünden açlık ve korku elbisesini / birlikteliğini / karmaşasını tattırdı.**”

Döndüren: “...kendilerine **açlık ve korku elbisesini tattırdı.**”

16 | db

Akdemir: “...onlara, yaptıklarından dolayı, **açlık ve korku elbisesini giydirmiştir.**”

Her şeyden önce Türkçemizde “açlık ve korku elbisesi” diye bir elbise türü olmadığı gibi, elbise tattırılmaz, giydirilir veya giyilir. Ayrıca, ayetteki *libâs* (elbise/giysi) sözcüğü, insanı bir elbise gibi her yandan kuşatan felaketi ifade eden deyimsel/mecâzî bir ifadedir.¹⁹ Burada elbise nasıl bedeni sarar kuşatırsa, yaptıkları yüzünden hak edenlere Allah'ın vereceği açlık ve korkunun da onları kuşatacağı, kaplayacağı, çektikleri açlık ve korku duygularının dışlarına yansıtacağı anlatılmak istenmiştir.²⁰

Buna göre doğru çeviri şöyle olabilirdi: “...Allah da onları yaptıklarından ötürü, **açlık ve korku belasıyla kuşattı.**”

4. Hacc 22/9: “ثَانِي عَطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ”

Elmalılı: “Allah yolundan şaşkırtmak için (kibir ve azametle) **yanını bükerek** ki...”

Çantay: “(kibir ve azametle) **yanını eğib bükerek** Allah hakkında kavga eder durur.”

¹⁹ İsfahânî, s. 674-675 (yukarıdaki âyete özel bir atıfta bulunarak).

²⁰ Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara 2006-2008, III, 447.

Hamidullah: “**Belini eğip bükerek** Allah yolundan saptırmak için.”²¹

Y. N. Öztürk: “**Yanını eğip bükerek** uğraşır ki, Allah yolundan saptırversin.”

Döndüren: “...**yanını eğip bükerek** (tartışmayı sürdürür)...”

İslamoğlu: “**Bunlar Allah yolundan çevirebilmek için gerdan kırarlar.**”

Ayetteki **ثاني عطفه** tamlaması, “yanını/belini eğip bükerek” şeklinde lafzen çevrildiği için ayetin vermek istediği mesaj zayıf edilmiştir. Oysa tefsirlere bakılırsa bu tamlamanın hakikate karşı yüklenmeden, ona sırt çevirmeden kinaye olduğu²² anlaşılır ve doğru anlam yakalanabilirdi.

Buna göre ayet şöyle çevrilebilirdi: “Allah yolundan saptırmak için büyüklük taslayarak tartışmasını sürdürür.”

5. Kalem 68/16: “سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ”

Elmalılı: “(O yüzden) yakında biz onu **o hortumunun üzerinden damgalayacağız**”.

Ateş: “Biz onu, **burnunun üzerine damga vurup işaretleyeceğiz**”.

Hamidullah: “Yakında onu **suratından damgalayacağız**”.

Yıldırım: “Yakında **dağlayıp damga basarız onun burnuna**”.

Y. N. Öztürk: “...**hortumu üzerine damga basacağız /burnunu sürteceğiz**”.

Altuntaş-Şahin: “Yakında biz onun **burnunu damgalayacağız**”.

Bulaç: “Yakında biz onun **hortumu (burnu) üzerine damga vuracağız**”.

²¹ Düşülen notta “Karşı tarafı daha çok etkilemek, daha rahat biçimde yoldan çıkarmak için, bu tür insanların kendilerini sevimli göstermek amacıyla yaptıkları hareketleri ifade ediyor bu hareket.” açıklamasına yer verilmiştir.

²² Bk. İbn Kuteybe, *Tefsîru Garîbi'l-Kur'an*, Beyrut 1978, s. 290; İsfahânî, s. 111; Zemahşerî, III, 146; Râzî, VIII, 207; Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, Beyrut 1988, II, 84

Döndüren: “*Biz yakında onun hortumuna damga vuracağız.*”²³

Akdemir: “*Biz, yakında onun burnuna damga vuracağız!*”

Ayette *burnuna* denilmeyip de *hortumuna* denilmesi, güç, servet ve çevresine güvenerek Allah’ın elçisi ve ayetleri karşısında burun kıvrıran, kibirli, gururlu, küstah tavırlarıyla fil gibi burnunu havaya diken, burnu büyük şahsı aşağılamak; yakında burnunun sürtüleceğini, burnunun kırılacağını, zillete mahkûm edileceğini bildirmekten kinayedir.²⁴ Kısaca, Allah’ın Velid b. Muğîre gibi kişileri yaptıklarına pişman edeceğini, zelil duruma düşüreceğini, perişan edeceğini, kibir ve gururunu kıracağını ifade eder.

Buna göre ayet “*Biz yakında onun burnuna (zillet alameti olan) bir damga vuracağız.*”

6. Tekâsür 102/1-2: “أَلْهَأَكُمُ النَّكَاتُ حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ”

Elmalılı: “*Ta... ziyaret edişinize kadar kabirleri*”²⁵

Çantay: “*...tâ kabirler (e kadar gidib) ziyaret ettiniz.*”

Gölpınarlı: “*Ziyâret edinceye dek kabirleri.*”

Karaman vd.: “*...nihayet kabirleri ziyaret ettiniz.*”

Y. N. Öztürk: “*Öyle ki, ziyaret edip saydınız kabirleri.*”

Ünal: “*O kadar ki, kabirlere kadar uzanıp, onları da hesaba katar oldunuz.*”

Döndüren: “*Çoğaltma yarışı sizi oyalyor. Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz.*”

İkinci ayet, “*Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz.*” şeklinde lafzen çevrilerek sûre ve ayetin vermek istediği mesaj adeta yok edilmiştir. Oysa bu ayetteki *المقابر* *زرتم* ifadesi, “ölmek”ten kinaye olup, Araplar ölen kimseler hakkında “zâre kabrehû” derler.²⁶ Kısaca, bu ayetin

²³ Düşülen 25. notta “Hortum ‘burun’ yerine kibir ve gurur demektir.” açıklamasına yer verilmiştir. (II, 921).

²⁴ İbn Kuteybe, *Te’vîlü Müşkili’l-Kur’an*, y.y. ts., s. 156; İsfahânî, s. 210; Âlûsî, *Rûhu’l-Meânî*, Beyrut 1994, XV, 33; Elmalılı, VIII, 5277; Sâbûnî, III, 426-427; Duman, M. Zeki, *Beyânu’l-Hak*, Ankara 2006, I, 61.

²⁵ Üç farklı şekilde tefsir edilmiştir. (IX, 6040-6048).

²⁶ Bk. Zemahşerî, IV, 791-792; Râzî, XI, 271-272; Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, Beyrut 1996, XX, 116; Beyzâvî, II, 618; Sâbûnî, III, 598.

mesajı, ölünceye, yani mezara girene kadar²⁷ mal-mülk biriktirme ve arttırma ihtirası bütün benliklerini kuşatan gafilleri uyardırmaya yöneliktir. Surenin geri kalan kısmı da bu mesajla bütünlük oluşturmaktadır.

Buna göre 1 ve 2. ayetler birlikte şöyle çevrilebilirdi: “Ölüp kabirlere girinceye kadar çoklukla övünme sizi oyaladı / **oyalayacaktır.**”

II. Türkçenin Yeterince Kullanılmaması

Mevcut meallerdeki en önemli hataların başında Türkçenin yeterince bilinip kullanılmaması gelmektedir. Bu çalışma boyunca verilen örneklerde de görüleceği gibi, ayetlerin lafızları ya olduğu gibi korunmakta, ya da deyimsel oluşları hiç hesaba katılmadan aktarılmaktadır. Bütün bunlar, belki de ilâhî kelama müdahale gibi algılanmakta, onun için lafzen çevrilmektedir. Bir başka neden de Arapça'nın diğerlerinden üstün oluşu, dolayısıyla diğer dillere tam olarak çevrilemeyeceği düşüncesi olabilir. Böyle bir düşüncenin yersiz olduğu, ancak farklılıkların olduğu bizzat Kur'an tarafından dile getirilmektedir: “O'nun sınırsız kudretine ilişkin delillerden biri de (...) **dillerinizin/lisanlarınızın ve ten renklerinizin farklı olmasıdır.** Şüphesiz bunda anlayış ve kavrayış sahibi kimseler için ibretler vardır!”²⁸ Yüce Allah anlaşılıp, üzerinde düşünülmesi için Kur'an'ı nasıl ilk muhatapların kullandığı dille gönderdiyse, onun çevirileri olan meallerin de anlaşılmalrı, üzerinde düşünebilmesi için muhatabın/okurun anlayacağı dil kurallarına ve kullanımları esasına dayalı olmalıdır. Kısaca günümüz Türkçesine uygun olmalıdır.

db | 19

Örnekler

1. A'râf 26: “ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسًا ”
”التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ”

Elmalılı. “...çirkin yerlerinizi örtecek **libas indirdik, hul'at indirdik**, fakat takvâ libası, o hepsinden hayırlı...”

Çantay: “...size (şeytanın açmak istediği) çirkin yerlerinizi örtecek bir **libâs, bir de giyib süsleneyeğiniz bir libâs indirdik.** Takvaa libâsı ise, o, daha hayırlıdır.”

²⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, İstanbul 1984, VIII, 494.

²⁸ Rûm 30/22.

Gölpınarlı: "...avret yerlerinizi **örtecek libas** ve giyip süsleneyeceğiniz **elbise indirdik** size. **Tanrıdan çekinme elbisesine** gelince..."

Ateş: "...size çirkin yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek **elbise indirdik**. **Korunma giysisi**, en iyisidir."

Karaman vd.: "...Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takvâ elbisesi..."

Yıldırım: "...Bakın size edep yerlerinizi örteceğiniz giysi, süsleneyeceğiniz **elbise indirdik**. Fakat unutmayın ki en güzel elbise, takvâ elbisesidir."

Y. N. Öztürk: "...Size, çirkin yerlerinizi örtecek **giysi ve süs kıyafeti indirdik**. Ama takva giysisi en hayırlısıdır."

Dumlu-Elmalı: "...size edep yerlerinizi örten **giysiler ve süslü elbiseler indirdik**. Takva elbisesine gelince..."

20 | db

Hamidullah: "...Evet, size çıplaklıklarınızı örtecek **giysiler indirdik**.²⁹ -Kuş tüyünü de.- Takva giysisine gelince ..."

Döndüren: "...Size çirkin yerlerinizi örtecek bir giysi ve süsleneyecek **bir elbise indirdik**. Takva elbisesi ise ..."

Gerek burada olduğu gibi "**elbise indirdik**.", gerek **Zümer 39/6**'da olduğu gibi "**Sizin için hayvanlardan / davarlardan sekiz çift indirmiştir**" ve gerekse **Hadîd 57/25**'de olduğu gibi "**Biz demiri de indirdik...**" şeklindeki çeviriler bir Türk okuyucusunun zihninde Allah'ın *elbise*, *hayvan* ve *demiri* sema-dan/gökyüzünden indirdiğini çağrıştırır. Meallerde "indirmek" olarak çevrilen fiilin aslı *enzeledir*. Her ne kadar "enzele" fiilinin yaygın anlamı "indirmek" ise de, bu kelime "lütfetmek, ikram etmek, bahşetmek, vermek"³⁰ gibi anlamlara da gelmektedir. Bu anlamlar kelimelerin kullandıkları bağlamlarından rahatlıkla çıkartılabilir. Burada da "bahşetmek" anlamındadır. Türkçede böyle cümleler kurul(a)maz. Türkçede *elbise*, *hayvan*, *demir* gibi nesnelere "indirme" fiili ile değil, "vermek, bahşetmek, ihsan etmek, ikram etmek" fiilleri ile birlikte kullanılır. Zira bunlar gökten / yukarıdan indirilen birer nesne değildir!

²⁹ Düşülen dipnotta "Aşkın Allah'ın bir bağıışı olarak..." açıklamasına yer verilerek doğru anlam yakalanmıştır.

³⁰ Bk. Cevherî, *es-Sihâh*, Kahire 1982, V, 1828-1829.

Ayet şöyle çevrilebilirdi: “Ey Ademoğulları! Size hem mahrem yerlerinizi örtecek ve hem de güzel görünmenizi sağlayacak giysiler bahşettik.”

2. Nahl 16/70: “وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمْرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا”

Elmalılı: “İçinizden kimi de erzeli ömre reddolunuyor ki **biraz ilimden sonra bir şey bilemez olsun.**”

Çantay: “İçinizden kimi **-bildikten sonra (çocuk gibi) bir şey bilmesin diye- en aşağı ömre** kadar geri götürülür.”

Ateş: “İçinizden kimi de ömrün en reziline (bebeklik çağı gibi güçsüz ihtiyarlık çağına) itilir ki, **biraz bilgiden sonra hiçbir şeyi bilmez olsun!**”

Karaman vd.: “**Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına** kadar yaşatılacak.”

Yıldırım: “İçinizden kimi **-bilgi sahibi olmasından sonra çocuk gibi, bir şey bilmesin diye-** ömrün en fena dönemine vardırılır.”

Altuntaş-Şahin: “İçinizden kimileri de, **bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye** ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır.”

Bulaç: “sizden kimi de, **bildikten sonra bir şey bilmesin diye, ömrün en aşağı ucuna** (yaşlılığa) geri çevrilir.”

Y. N. Öztürk: “İçinizden bazıları, **ömrün en basit ve düşük noktasına** geri çevrilir ki, **bir ilimden sonra hiçbir şey bilmez olsun.**”

Hamidullah-Döndüren: “İçinizden bir bölümü de, ömrünün en kötü zamanına ulaştırılır ki, **bilirken bilmez olsunlar.**”

Türkçe açısından bozuk olan bu meallerin çağrıştırdığı anlama göre, sanki “bilirken bilmez olsunlar” diye insanlar ömürlerinin en düşkün çağına ulaştırılmaktadır. Bu şekildeki bir çeviri Kur’an’ın temel felsefesine aykırıdır; zira Kur’an burada bir vakiyeye değinmekte, bir tespitte bulunmaktadır: İnsanın organik gelişme sürecinin zirvesini ifade eden bu ayette vurgulanan husus, insan doğar, gelişir; güç, zeka, bilgi ve tecrübesinin zirvesine çıkar; sonra giderek geriler; yaşlanır ve bazı durumlarda, yeni doğan bir çocuk kadar düşkün ve çaresiz bir duruma düşebilir.

Buna göre ayetin doğru çevirisi “...İçinizden bazıları daha önce bildiği şeyleri dahî bilemez hâle geleceği ömrünün o en düşkün ve perişan çağına kadar yaşatılır.” şeklinde olabilirdi.

3. Kehf 18/11: “فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا”

Elmalılı: “Bunun üzerine müteaddid seneler kehfte **kulakları üzerine vurduk.**”

Çantay: “...biz nice yıllar mağarada onların **kulaklarına (perde) vurduk.**”

Y. N. Öztürk: “...birçok yıl boyunca mağarada **onların kulakları üzerine ağırlık vurduk.**”

Hamidullah: “...biz de, o mağarada, **onların kulaklarını nice yıllar sağır-laştırdık.**”

فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ ibaresi Türkçede kullanılmayan bir tarzda çevrerek kaynak metinde dinamik olan ibare hedef dil Türkçeye aynı dinamiklikle aktarılamamıştır. Literal olarak çevrildiği için ayetin demek istediği anlam zayıf edilmiştir. Oysa bu ifade uyutmaktan kinayedir.³¹ Buna göre ayetin bu kısmının çevirisi şöyle olabilirdi: “Onları mağarada yıllarca derin bir uykuya daldırdık.”

4. Enbiyâ 21/65: “ثُمَّ نَكَّسُوا عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ”

Elmalılı: “Sonra yine tepeleri üstü ters döndüler...”

Çantay, Döndüren: “Sonra yine (eski) kafalarına döndürüldüler.”

Gölpınarlı, Hamidullah: “Sonra başlarını eğdiler/eğerek.”

Ateş: “Sonra yine eski kafalarına döndürüldüler.”

Bulaç: “Sonra, yine tepeleri üstüne ters döndüler.”

Y. N. Öztürk: “Sonra, yine kendi kafalarına döndürüldüler.”

İslamoğlu: “Fakat daha sonra, baş aşağı çevrilmiş bilinç haline (geri dönerek).”

Literal olarak çevrilen ve mesajın anlaşılmasız hale getirildiği ثُمَّ نَكَّسُوا عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ ibaresi deyimsel ifade olup “eski hale dönmeyi” ifade etmektedir. Buna göre Hz. İbrahim’in putperest kavminin yine

³¹ İbn Kuteybe, *Garîbü'l-Kur'an*, s. 264; Kurtubî, X, 236; Beyzâvî, II, 5; Âlûsî, VIII, 202.

o bildik *şirke dayalı eski düşünce tarzlarına geri döndüklerini* anlatmaktadır. Nitekim putlara tapan bu insanlar Hz. İbrahim'in aklî ve mantikî izahlarıyla yaptıkları bu işin doğru olmadığına kani olmuşlardı. Bir başka ifadeyle, bir önceki ayette de vurgulandığı gibi, vicdanlarında hakikati yakalamışlardı. Sonra bir anda içinde buldukları bu durumdan vazgeçip eski putperest inançlarına geri döndüler.³² İşte ayetin bu kısmı, onların bu eski putperest, mücadelecî ve inatçı hallerine dönüşlerini deyimsel bir ifade ile betimlemektedir. Ancak “*tepelere üstüne ters döndüler*” gibi çeviriler fiziksel düşüşü çağrıştırmaktadır.

Bu deyimsel ifadenin doğru çevirisi şöyle olabilirdi: “*Sonra yine eski inançlarına döndüler...*”

5. Hac 22/11: “*وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ*”

Elmalılı: “*Nâstan kimi de Allaha **kıydan kıyıya** ibadet eder...*”

Çantay: “... Allaha, (**dîninin**) **yalnız bir taraf(ın)dan (tutub)**, ibâdet eder.”

Gölpınarlı: “*Ve insanlardan, Allah'a **kalbiyle değil de diliyle** kulluk eden de var.*”

Ateş: “*İnsanlardan kimi de Allah'a **bir kenardan**, ibâdet eder.*”

Karaman vd.: “*İnsanlardan kimi Allah'a **yalnız bir yönden** kulluk eder.*”

Altuntaş-Şahin: “... Allah'a **kıydan kenardan** kulluk eder.”

Bulaç: “*İnsanlardan kimi, Allah'a **bir ucundan** ibadet eder.*”

Y. N. Öztürk: “*İnsanlardan bazısı da Allah'a **kıydan kıyıya** ibadet eder.*”

Hamidullah: “*İnsanlardan öylesi de vardır ki, **Allah'a kulluğu sınırda tutar...***”

“Allah'a kıydan kıyıya, bir kenardan, yalnız bir yönden, kıydan kenardan, bir ucundan ibadet etme ve kulluğu sınırda tutma” şekillerinde çevrilen ayetin bu kısmından Kur'an'ı meallerden öğrenmeye çalışan kimseler ayetin ne demek istediğini anlayamazlar. Bu tür çeviriler bir Türk okura hiçbir şey demez. Çünkü bu meallerden

³² Zemaşerî, III, 125; Kurtubî, IX, 200; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, (çev. Komisyon), İstanbul 1991, III, 286.

hemen hiçbir şey anlaşılmamaktadır. Ayetteki **على حرف** kelimesine ‘sınır, yön, kenar, kıyı, uç’ anlamları yüklenmiştir. Arapça’da “harf” kelimesinin anlamlarından biri de bunlardır. Fakat **على حرف** “kararsız, müteredit, ikircikli” anlamında deyimsel bir ifadedir.³³ Dolayısıyla bu ifade, kulluğun/ibadetin Allah’a tam bir güven ve içselleştirilmiş bir inançla değil de şüphe ve tereddütle edildiğini temsili olarak anlatmaktadır. Bu tipler, ordunun arka taraflarında bulunup zafer veya ganimet sezdiğinde yerinde kalan, aksi halde kaçan kimselere benzer.³⁴ Aslında bunlar, ikiyüzlü kişiliksiz münafıklar olup imanla inkâr arasında bocalayıp dururlar. Kısaca, böylelerinin inancı pamuk ipliğine, ibadeti de hayatta rahat etme şartına bağlıdır. Eğer işleri yolunda giderse Allah’la arası iyi olup ibadet eder, değilse ibadeti terk eder.

Doğru anlam aynı ayetin devamından rahatlıkla tespit edilebilir. Zira ayetin devamı **على حرف** kısmını tefsir etmektedir. Yani, münafık karakterli bir kişi, başına bir iyilik gelse ondan hoşnut olur; ama başına bir musibet geldiğinde hemen iman ve ibadetten uzaklaşır.

24 | db

Doğru çeviri şöyle olabilirdi: “Bazı insanlar da vardır ki Allah’a şartlı kulluk/ibadet ederler...”

6. Vâkıa 56/8-9: “**فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ**”

Elmalılı: “Ki sağda “**Ashab-ı Meymene**”:... Solda “**Ashab-ı Meş'eme**”:...”

Çantay: “**Saçcılar** (a gelince:)... **Solcular** (a gelince:)...”

Gölpınarlı: “**Sağ taraf ehli**, ... **Ve sol taraf ehli**, ama ne de sol taraf ehli.”

Karaman vd.: “**Sağdakiler**, ... **Soldakiler**, ne bahtsızdırlar onlar!”

Yıldırım: “**Ashab-ı yemin** ki ne **ashab-ı yemin!** **Ashab-ı şimal** ki ne **ashab-ı şimal!**”

Altuntaş-Şahin: “**Ahret mutluluğuna erenler** var ya; **Kötülüğe batanlara gelince...**”

³³ Bk. Kurtubî, XII, 13; Mahallî-Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, İstanbul, ts., II, 38.

³⁴ Âlûsî, IX, 119.

Bulaç: “**Ashab-ı Meymene**”, “**Ashab-ı Meş'eme**”

Y. N. Öztürk: “İşte **uğur ve mutluluk yâranı**. Nedir uğur ve mutluluk yâranı? İşte **şomluk ve bunalım yâranı**. Nedir şomluk ve bunalım yâranı?”

Esed: “Kiminiz **doğruyu bulmuşlardan** olacak... Ve kiminiz **kötülüğe batmışlardan** olacak. Ah! ne (mutsuz) kimselerdir kötülüğe batmış olanlar!”

Hamidullah: “**Sağın adamları**, -ve kimdir o sağın adamları?- **Ve solun adamları**, -ve kimdir solun adamları?”

Dumlu-Elmalı: “**Sağ taraftaki mutlu kişiler**, ne iyi olacak onların halleri! **Sol taraftaki mutsuz kişiler**, ne kötü olacak onların halleri!”

İslamoğlu: “**Bir bahtiyar kampa dahil olan kesim** olacak, ama ne büyük bahtiyarlık! “Bir de **bedbaht kampa dahil olan kesim** olacak, ama ne felaket bir bedbahtlık! ...”

Bu meallerin hemen hiç biri ayetlerin mesajlarını yansıtamamaktadır. Hiç Türkçeleştirilmeden olduğu gibi aktaranlar meal yapmış sayılmazlar. Bir dönemin siyasi yapılanmasını çağrıştıran bu ayetlerdeki أصحاب المينة tamlaması, amel defterleri sağ taraflarından verilip cennetlik olacakları, buna karşın أصحاب المشأمة tamlaması ise, amel defterleri sol taraftan verilip cehennemlik olacakları ifade etmektedir.³⁵

Bu bilgiler ışığı altında “fe”nin de tefsir harfi olduğunu dikkate alarak ayetler şöyle çevrilebilirdi: “Amel defterleri sağından verilenler, ne mutlu onlara! Amel defterleri sol tarafından verilenler, yazıklar olsun onlara!”

7. Mümtehine 60/12: “وَلَا يَأْتِيَنَّ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلِهِمْ”

Çantay: “...elleri ve ayakları arasında bir iftira düzüp getirmemeleri”

Gölpınarlı: “kendi çocuklarından başkasını eşlerine, ben doğurdum diye tanıtıp iftirâ etmemek”

Ateş: “elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri...”

³⁵ Zemahşerî, IV, 456; Beyzâvî, II, 459; İbn Kesîr, VII, 489; Neseffî, IV, 214-215.

Bulaç: “elleri ve ayakları arasında bir iftira düzüp uydur-
mamak...”

Y. N. Öztürk: “elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup orta-
ya sürmemeleri”

Hamidullah: “elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup ge-
tirmemek”

Akdemir: “elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirme-
mek”

İslamoğlu: “elleri ve ayakları arasında yalan düzüp koşarak ifti-
ra atmayacaklarına”

Görüldüğü gibi bu çevirilerle ayeti ve mesajını anlamak müm-
kün değildir. Çünkü Türkçe’de böyle ifadeler kullanılmaz. “Eller” ve
“ayaklar” genellikle gayr-i meşru çocuğa hamledilmiştir. Bu görüş
bazı müfessirlerin görüşleriyle de örtüşmektedir. Burada kastedilen
zina değildir. Zina, aynı ayette açık seçik olarak zaten dile getiril-
miştir.³⁶ “Eller”i ve “ayaklar”ı bedeninin salt iki uzvu olarak değil de;
bütün vücudu ya da kişiyi temsil eden semboller olarak algılamak
daha doğrudur. Çünkü bu tip ifadeler, yani bir şeyin bir parçasının
zikredilip ama tamamının kastedilmesi (*zikri cüz irâde-i kül*) mecazı
mürselin kısımlarındandır. Burada da insan vücudunun kısımların-
dan olan “el ve ayak” zikredilmiş ama insanın kendisi kastedilmiş-
tir. Bunun örnekleri Kur’an’da pek çoktur.³⁷

Kısaca, ayetteki ifade iftira sayılabilecek her türlü davranışı
içermektedir. Çünkü fiille işlenen kimi günahlara değinildikten
sonra, burada müminlerin, başkasını çekiştirme, koğuculuk yap-
ma, namusa dokunacak sözler söyleme, yalancılık ve sahtekârlık
yapma gibi sözlü olarak işlenen günahlardan da sakındırıldığı
anlaşılmaktadır.³⁸

Buna göre ayet şöyle çevrilebilir: “...*Bulduğu ya da gayr-ı meşru
bir yoldan dünyaya getirdiği bir çocuğu kocasına isnad etmeyeceğine,*
....

³⁶ Elmalılı, VII, 4918.

³⁷ Bk. Bakara 2/144; Âl-i İmrân 3/20; Yâsîn 36/71; Rahmân 55/27; Mümtehine 60/12;
Cum’a 62/7.

³⁸ *Kur’an Yolu*, V, 327.

8. Kalem: 68/42: “يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ”Elmalılı: “O gün ki **saktan bir keşf olunur...**”Çantay: “(Hatırla ki o gün) **baldır (lar) ın açılacağı...**”Ateş: “**Bacaktan açılacağı** (paçanın sıvanacağı, işlerin güçleşeceği)...”Karaman vd., Döndüren: “O gün **incikten / incik açılır...**”Hamidullah: “O gün onlara **incik açılacak...**”Altuntaş-Şahin: “**Baldırların açılacağı** (işlerin zorlaşacağı)...”Bulaç: “**Ayağın üstünden (örtünün) açılacağı...**”Y. N. Öztürk: “**Baldırın çıplak kalacağı...**”Esed: “**insan bedeninin bir kemik yığınının ibaret hale getirileceği gün...**”Akdemir: “**Baldırın açılacağı...**”

db | 27

Bu meallerin hemen hiç biri okura ayetin ne demek istediği mesajı verememektedir. **يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ** ifadesi deyimsel bir ifade olup o gün özellikle kâfirler için işlerin çok zor olacağını anlatmaktadır.³⁹ Bu deyim Arapların **كشفت الحرب عن ساقها** yani “Savaş kızıştı.” kullanımlarından gelmektedir.⁴⁰ Bu deyim Türkçe’imizdeki “paçaların tutuşması”na karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Bu ifade, Kıyamet sonrası hiçbir gizliliğin saklı kalmayıp her şeyin ayan beyan ortaya çıkacağı gün yüce Allah’ın karşısında kâfirlerin paçalarının tutuşacağını, hallerinin çok yaman, sorgularının çok çetin geçeceğini dile getirmektedir.

Ayet şöyle çevrilebilirdi: “O gün paçalar tutuşur.”

III. Arapçanın Yeterince Kullanılmaması

Kur’an dilinin Peygamber asrının ve çevresinin dilini özel bir şekilde temsil ettiğinde hiç kuşku yoktur. Bu dil, müfredâtı, terimleri, terkipleri, istiareleri, teşbihleri ve sanatlarıyla, genel olarak Araplarda, özellikle peygamberlikten önceki Hz. Peygamber’in çevresinde ve asrında alışıla gelen, anlaşılan ve kullanılan bir dildi. Kısaca

³⁹ Bk. İbn Kuteybe, *Garîbü’l-Kur’an*, s. 481; Cevherî, IV, 1499.

⁴⁰ İsfahânî, s. 363.

o, Arapça'nın bütün dil özelliklerini bünyesinde taşıyan ilâhî bir kitaptır.

Bir metin hangi dilde ortaya çıkmışsa önce o dilin özelliklerine ve kurallarına göre anlaşılmalıdır. Bu durum, metnin dilbilimsel açıdan tahlilini gerektirir. Şu halde ilâhî bir hitâbe olan Kur'an, Arap dilinde ortaya çıktığı için onun kullandığı bütün sanat ve ince-liklerin bilinip bir yorum faaliyeti olan meale mutlaka yansıtılması gerekir. Aksi takdirde meal/çeviri, insanları etkilemekten, düşün-ürmekten, mesaj sunmaktan uzak kuru bir metin olmaktan öte geçemez.

1. Bakara 2/15: “اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ”

Elmalılı: “Allah onlarla **istihza ediyor** da...”

Çantay ve Bulaç: “(Asıl) Allah onlarla **istihza eder...**”

Gölpınarlı, Hamidullah, Döndüren ve Dumlu-Elmalı: “Allah on-
larla **alay eder...**”

28 | db

Ateş: “Allah da kendileriyle **alay eder...**”

Karaman vd.: “Gerçekte, Allah onlarla **istihza (alay) eder
de...**”

Yıldırım: “Allah da kendileriyle **alay eder...**”

Y. N. Öztürk: “Allah onlarla **alay ediyor...**”

Akdemir: “Allah onlarla **eğlenir.**”

Ayetin lafzen bu şekilde bir çevirisi doğrudur. Ancak insanlara ait olan bu gayr-i ahlakî özelliğin Allah'a da yakıştırılması ahlaken uygun değildir. İfadenin böyle söylenmesi *müşâkele* sanatının gereğidir. Bedî sanatlardan olan *müşâkele* ise, lafzın aynı olmasına kar-şın mânânın farklı olmasıdır.⁴¹ Allah için “alay” kelimesinin kulla-nılması, münafıkların müminlerle alaylarına hak ettiği karşılığı verme anlamını taşır. Bir başka ifadeyle “Allah, münafıklara mümin-lerle *alay etmenin hesabını soracaktır*”, demektir.

2. Kasas 28/8: “فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا”

Gölpınarlı: “Kendilerine **düşman olması**, onları tasalandırma-
sı **için** Firavun'un adamları, onu buldular.”

⁴¹ Sâbûnî, I, 39.

Ateş: “Nihâyet onu Fir'avın âilesi **aldı ki**, kendilerine bir düşman ve başlarına derd **olsun**.”

Yıldırım: “Firavun’un ailesi onu, kendilerine ileride bir düşman **ve başlarına bir derd olması için** ırmakta bulup yanlarına aldılar.”

Hamidullah: “Sonra, Firavun’un adamları, onu aldılar; o, **sonunda kendileri için bir düşman ve derin bir üzüntü olsun diye**.”

Dumlu-Elmalı: “Derken Firavun’un ailesi **kendilerine düşman ve başlarına derd olması için onu aldı**.”

Bu çevirilere göre, bebeği nehirden alanlar çocuğun başlarına derd ve üzüntü olması **için** almışlardır! Bu, hiçbir mantıksal açıklaması olmayan bir durumdur. İnsan neden ileride başına derd, belâ, sıkıntı olacak birini alıp da bakımını üstlensin?! Buluntu bebeğin nehirden alınış gerekçesi hemen bir sonraki 9. ayette açıklandığı gibi, evlat edinip kendileri için neşe ve mutluluk kaynağı olabilmesi içindi. Ama sonuçta o çocuk Firavun hanedanı için bir düşman, bir sıkıntı kaynağı olacaktı. Nitekim öyle de oldu.⁴²

Buradaki yanlış çevirinin nedeni, çeşitli anlamlara gelen *lâm* harfinin sadece “sebepl” anlamına geldiği yanılgısıdır. Oysa bu ayetteki *lâm* harfinin “âkıbet/sonuç” anlamına geldiği tefsirlerde kayıtlıdır.⁴³ Kısaca, her zaman yapılan yanlışlık burada da yapılmış; *lâm* harfine “için” anlamı verilerek anlam tamamen alt üst edilmiştir.

Doğru ve mantıklı çeviri şöyle olabilirdi: “Derken, Firavun ailesinden biri, ileride kendilerine düşman olacak ve üzüntü kaynağı oluşturacak olan o çocuğu bulup aldı.”

IV. Zamirlerin Mercinin Doğru Olarak Tespit Edilememesi

Kur’an ilimlerinden olan “müphemât” konusunun önemli alt başlıklardan birini “zamirler” oluşturmaktadır. İsmi yerini tutan zamirler Arapça’da oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Dilbilime ilişkin bu zamirler konusunu Kur’an da kullanmaktadır.

⁴² Taberî, X, 31-32.

⁴³ İbn Atiyye, IV, 277; İbnü’l-Cevzî, *Zâdü’l-Mesîr*, Beyrut 1984, VI, 203; Râzî, VIII, 580; Kurtubî, XIII, 167; Neseffî, III, 227; Seâlebî, Muhammed b. Mahlûf *el-Cevâhiru’l-Hisân*, Beyrut 1997, IV, 264.

Anlamın daha doğru ve sağlıklı olabilmesi için zamirlerin ait oldukları isimlerin çok dikkatli ve özenli bir şekilde tespiti gerekmektedir. Değilse, mesela, Allah'ın sözü başka birine veya başka birinin sözü Allah'a söylenmiş olunur ki bu durum, "anlam tahrifi"ne götürür. Ancak meallerin genel olarak bu hususta gerekli hassasiyeti ve özeni gösterdikleri söylenemez.

Örnekler

1. Kehf 18/25: “وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا”

Elmalılı: “**Onlar** kehiplerinde üçyüz sene durdular, **dokuz** da ziyade ettiler.”

Çantay: “**Onlar** mağaralarında üç yüz sene eğleşdiler. (Buna) dokuz (yıl) daha katdılar.”

Gölpınarlı: “**Onlar**, mağaralarında üç yüz yıl yatıp kaldılar ve bu yıllara dokuz yıl daha kattılar.”

Ateş: “Mağaralarında üçyüz yıl kaldılar. Dokuz (yıl) da ilâve ettiler.”

Karaman vd.: “**Onlar** mağaralarında üç yüzyıl ve buna ilaveten dokuz yıl kalmışlardır.”

Yıldırım: “Mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. **Bazıları** buna dokuz yıl daha ilâve ettiler.”

Altuntaş-Şahin: “**Onlar** mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Buna **dokuz** daha eklediler.”

Bulaç: “**Onlar** mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz (yıl) daha kattılar.”

Y. N. Öztürk: “**Onlar**, mağaralarında üçyüz yıl kaldılar; **dokuz** da ilave ettiler.”

Döndüren: “**Onlar** mağaralarında üçyüz yıl kaldılar ve buna dokuz yıl daha kattılar.”

Hamidullah: “Oysa, **onlar**, mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve buna dokuz daha eklediler.”

Ünal: “**Onlar**, mağaralarında (güneş yılı hesabıyla) üç yüz yıl kaldılar; (ay yılını esas alanlar ise), buna dokuz yıl eklediler.”

Ayetteki **لَبِثُوا** fiilinin öznesi/faili belirlenmeden “onlar” olarak çevrilmesi bir tarafa, bu cümlenin Allah’a mı yoksa “gereksiz tahminlerde bulunanlar”a mı ait olduğunda problem var. Bu meallerde, ifadenin Allah’a ait olduğu vurgulanmaktadır. Bu ifadenin kime ait olduğu, ayetin siyak-sibakından hareketle kolaylıkla tespit edilebilir. Yani, bu ayet, hem 22. ayetteki Ashâb-ı Kehf’in kaç kişi olduklarına dair “gereksiz tahminlerde bulunanlar”la ve hem de 26. ayetteki “O gençlerin mağarada ne kadar süre kaldıklarını en iyi Allah bilir.” ayetleriyle ilintilidir. 22. ayette geçen “O gençlerin kaç kişi olduklarını en iyi Rabbim bilir.” ifadesiyle Ashâb-ı Kehf’in sayısı ile ilgili yapılan tahminler; 26. ayette ise “O gençlerin mağarada ne kadar süre kaldıklarını en iyi Allah bilir.” ifadesiyle de kaldıkları süre ile ilgili yapılan tahminler reddedilmektedir. Dolayısıyla 25. ayet, Allah’ın bizzat kelamı değil, tahminlerde bulunanların sözlerinin aktarımıdır. Ayrıca, 19. ayette de mağara ehlinin kendilerinin ne kadar süre kaldıklarını en iyi Allah’ın bileceğini söylemeleri manidardır. Demek istediğimiz, gayba ilişkin bilginin yegâne sahibinin Allah olduğu her fırsatta tekrarlanmaktadır.

Ayrıca bazı meallerde ayetin son kısmı “buna dokuz eklediler /ilave ettiler” şeklinde çevrilerek anlam iyice buharlaştırılmıştır. Yukarıda isimleri geçmeyen mealler, bağlamı dikkate alarak özneyi/faili parantez içi ve parantezsiz olarak belirlemekle Kur’an’ın doğru mesajını yansıtmışlardır. Buna göre ayet parantez de kullanmadan dilimize şöyle aktarılabilir: “Kimileri o gençlerin mağarada üç yüz yıl kaldığını söylüyor. Kimileri de bu sayıya dokuz yıl daha ekleyip onların mağarada üç yüz dokuz yıl kaldığını ileri sürüyor.”

2. Müddessir 74/30: “عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ”

Elmalılı: “Üzerinde on dokuz.”

Gölpınarlı: “On dokuz memûru vardır.”

Ateş: “Üzerinde ondokuz (muhafız) vardır.”

Yıldırım: “Üzerinde on dokuz görevli vardır.”

Bulaç: “Onun üzerinde ondokuz vardır.”

Y. N. Öztürk, Akdemir: “Üzerinde ondokuz vardır onun.”

Hamidullah: “Onlar, orada gözetleyici on dokuzdur.”

Esed: “Onun üzerinde ondokuz (güç) vardır.”

Dumlu: “*Orada on dokuz bekçi vardır.*”

Ünal: “*Başında on dokuz (görevli) var.*”

Bu mealler başta Türkçe ifade açısından sorunludur. Anlam bütünlüğüne sahip olan ayet pasajı birlikte çevrilsedydi, ayetteki kapalılıklar giderilmiş olurdu. Bu mealleri okuyanlar, “neyin üzerinde on dokuz var?” ve “on dokuz sayısı da nedir?” gibi soruları sormayacaktır.

Zamirin mercii dikkate alınarak ayetin doğru çevirisi şöyle olabilir: “*Üzerinde on dokuz melek vardır.*”

V. Bağlamın Nazar-ı İtibara Alınmaması

Bağlam (context), dilbilim terimlerindedir. Bir ifadenin bağlamı, içinde ortaya çıktığı, katkıda bulunduğu ve onun sayesinde anlaşılabilirdiği birbiriyle ilişkili ifadeler ağıdır. İfadeler daima bağlamlar içinde ortaya çıkar ve bağlamlara aittir. Çünkü onların doğası kendilerinin ötesine işaret etmektir. İfadeler, kendi başlarına duran ve tek başlarına bilinebilen parça / atomik olgular olarak kavranamazlar. Aksine bütün ifadelerin varoluşsal ve sınıflandırıcı bir bağlamı vardır. Eğer bir ifade kendi bağlamından çıkartılırsa anlamsızlaşır.⁴⁴ Buna göre bir sözcüğü, bir ifadeyi kendi bağlamı, durumu içinde değerlendirmek ve anlamlandırmak gerekir.

Meallerde bağlamı dikkate alınmadan çevirisi yapılan pek çok ayet bulunmaktadır. Fakat biz bunlardan dikkate değer bulduklarımızdan sadece iki örnek vermekle yetineceğiz.

1. Tîn 95/1: “وَالزَّيْتِينِ وَالرَّيْحَانِ”

Çantay, Döndüren: “*Andolsun incire, zeytine.*”

Karaman vd., Dumlu-Elmalı, Akdemir: “*İncire, zeytine.*”

Yıldırım: “*İncir ve zeytin hakkı için!*”

Bulaç: “*İncire ve zeytine andolsun.*”

Y. N. Öztürk: “*Yemin olsun incire, zeytine.*”

Hamidullah: “*Ant olsun incir ağacına ve zeytin ağacına!*”

⁴⁴ Rickman, H. P., *Anlama ve İnsan Bilimleri*, (çev. Mehmet Dağ), Ankara 1992, s. 108-109.

Bu surenin 2. ve 3. ayetleri bir başka ifadeyle bağlam dikkate alınarak anlam takdirinde bulunulseydi 1. ayet yukarıdaki gibi çevrilmezdi. Aslında anlamı ortaya çıkarmada çok önemli işleve sahip olan bağlama dikkat edilse doğru anlam yakalanır. Şöyle ki: Surenin ilk üç ayeti özenle ve dikkatlice okunduğunda bilinen yiyeceklerle yemin edilmediği hemen fark edilecektir. Çünkü 2. ayette “Sina dağı”na, yani Hz. Musa’nın vahiy aldığı mekâna ve 3. ayette ise Hz. Peygamber’in vahiy almaya başladığı ve emniyetli bir yerleşim merkezi olduğu vahiy tarafından tescil edilmiş⁴⁵ Mekke şehrine yemin edilmektedir. Buna göre 2. ve 3. ayetler vahyin inişine tanıklık eden, ev sahipliği yapan mekânlar olunca bağlam gereği 1. ayetin de bu insicama eşlik etmesi gerekir. Dolayısıyla *incir* ve *zeytin* isimleri *marife* olarak ta gelince burasının başta Hz. İbrahim olmak üzere birçok peygamberin ve Hz. İsa’nın vahiy aldığı yer olması kaçınılmazdır. Bir başka ifadeyle *التين والزيتون* ile incir ve zeytini bol olan bereketli Filistin ve Şam toprakları kastedilmiştir.⁴⁶ Ayrıca bu yemin edilen beldeler, bütün peygamberlerin aynı kaynaktan beslendikleri, aynı dinî gerçekleri dile getirdikleri, orijin itibariyle aralarında ve getirdikleri hak ve hakikatler arasında hiçbir farkın ve ayrılığın olmadığı mekânsal bağlamda vurgulanmaktadır.

Ayet “*Andolsun incir ve zeytin ağaçlarının bolca yetiştiği Şam ve Filistin diyarına!*” veya “*Andolsun Filistin’deki İncir ve Zeytin Dağına*” şeklinde çevrilebilirdi.

2. Kıyâmet 75/16-19:

“لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ . إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ . فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ . ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيِّنَاتَهُ . لِيَتَّعِجَلَ بِهِ”

Bu ayetler, müfessirlerin büyük çoğunluğu tarafından Hz. Peygamber’e hitap olarak anlaşılmış ve buna göre anlamlandırılmıştır. Buna göre Kur’an nazil olurken Resûl-i Ekrem onu ezberlemek için aceleyle dilini oynatırdı. Bunun üzerine Allah bu ayetleri indirdi. Bu anlayış meallere de yansiyarak devam etmiştir. Ancak bu okumanın bağlama uygun olmadığı kanaatindeyiz. Bilebildiğimiz kadarıyla bağlam içi okumayı ilk kez Kaffâl yapmıştır. Ona göre bu ayetler, kıyamet sonrası amel defteriyle karşı karşıya kalan, içindekileri

⁴⁵ Bk. Bakara 2/126; İbrâhîm 14/35; Ankebût 29/67; Kureyş 106/1-4.

⁴⁶ Bk. İbn. Âşûr, Muhammed Tâhir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus 1984, XXX, 420-422; Kâsımî, Cemâleddîn, *Mehâsinü't-Te'vîl*, yy., 1957, II, 6200-6201; Esed, III, 1283 (dip-not 1).

korku ve telaşla okurken dili dolaşan ve kötü amellerine mazeret uydurmaya kalkışacak olan kimseye yapılan bir hitaptır.⁴⁷

İncelediğimiz mealler içinde üç meal hariç (M. Öztürk, A. Şener vd. ve M. İslamoğlu⁴⁸) diğerleri yukarıdaki düşünceyi esas alarak çevirdikleri için onların çevirisini değil, *bağlamı* esas alan üç mealde M. Öztürk'ün in çevirisini vermekle yetineceğiz.

M. Öztürk: *“İşte o zaman insana şöyle denecektir: “Mazeret uydurma telaşıyla laf yetiştirmeye çalışma. Hiç şüphelen olmasın ki işlediğin günahların kaydını tutmak ve şimdi sana tebliğ etmek bize ait bir iştir. Amel defterini okuduğumuzda, neler okuduğunu iyi dinle. Eğer bir itirazın olursa ona izah getirmek de bize aittir.”*

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada ulaşılan sonuçları ve önerilerimizi maddeler halinde şöyle ifade edebiliriz:

1. Meal hazırlayacak olanların *çeviri kuramları* hakkında yeterince bilgi donanımına sahip olmaları gerekmektedir. Bu, hangi metne hangi çeviri yönteminin daha uygun olacağını, çeşitli ifade biçimlerinin hedef dile nasıl ve ne şekilde aktarılacağını bilinmesi için önemlidir. Verilen örneklerden de anlaşıldı ki Kur'an harfî çeviri tekniği ile çevrilemez. Çevrildiği takdirde, cümleler, sözcükler kelime yığını haline gelmektedir. Özellikle mecaz ve deyimsele ifadelerin aktarımında üstün gayretin gösterilmesi gerekir.

2. Evrensel mesajlar içeren Kur'an-ı Kerim hedef dile kesinlikle yorum ve anlama dayalı olarak çevrilmelidir. Genel olarak ilk muhataplar dili ve bağlamı iyi bildikleri için onlarda fazla anlama sorunu olmuyordu. Ancak daha sonraki nesiller için bunu söylemek oldukça zordur. Hem dil bilinmiyor hem de bağlam bilinmiyor. Bu durumda meal yazarından yapması beklenen, ayetlerin “ne dediği”nden çok “ne demek istediği”ni tespit edip yorumlamasıdır.

⁴⁷ Râzî, X, 727. Bu konuyla ilgili bir araştırma için bk. Gül, Ali Rıza, “Kıyamet Sûresinin 16-19'uncu Ayetlerine Yüklenen Geleneksel Yorumların Tahlili”, *Ank. ÜİF Dergisi*, C. 44, S. 2, Yıl 2003, s 69-108.

⁴⁸ İslamoğlu bu ayetlerin açılımını şöyle vermektedir: *“Ağzını açma, sicilindeki günahlardan dolayı aceleyle getirilmiş geçersiz bahaneler bulmak için boşuna zahmet çekme: Amellerini toplamak da onu aktarmak da bize düşer; sen sadece sana okuduğumuz / gösterdiğimiz sicilini izle; sonra o sicilde kayıt altına alınan eylemlerini belgelendirmek de bize düşer.”* (II, 1198 [13. Dipnot]).

3. Kur'an Dili Arapça bütün yönleriyle, unsurlarıyla bilinmelidir; zira Kur'an Arapça'nın bütün dil özelliklerini bünyesinde barındıran bir kitaptır. Beyan, meânî ve bedîden oluşan *Belagat* disiplininin bütün konu, sanat ve inceliklerini içermektedir. Bu hususların bilinerek anlam takdirlerinde bulunması bir görev ve sorumluluktur. Çünkü Kur'an bir dil olarak bunların tamamını kapsamaktadır.

4. Aynı şeyler hedef dil Türkçe için de geçerlidir. Muhatapların anlaması ve dolayısıyla üzerinde düşünmeleri için Kur'an, nasıl ilk hitap çevresi olan Hicaz bölgesi Araplarının diliyle lütfedilmişse, dil açısından dolaylı muhatapları olan insanların da kendi dillerinde anlayacağı şeklide açık seçik olarak anlamlandırılması gerekmektedir. Türkçe kullanıma aykırı sözcükler ve cümlelerin bir mealde asla yer almaması -anlama açısından- bir zorunluluktur.

5. Bağlam ve Kur'an bütünlüğü temelinde ayetler çevrilmelidir. Çünkü anlam, bağlamda ortaya çıkmaktadır. Aynı sözcüğe her zaman aynı anlam verilemez. Bağlama göre değişkenlik arz etmektedir.

6. "Garîbü'l-Kur'an, Müşkilü'l-Kur'an" gibi ilk dönem eserlerin yanında yine ilk dönemlere ait sözlükler ile vücut ve nezâir türü eserlere ve tefsirlere bakılarak mealler hazırlanmalıdır.

7. Meal hazırlayanların mutlaka yapması gereken bir husus da şudur: Hazırlanan bu meali piyasaya sürmeden özellikle dinî ilimlerle çok fazla meşgul olmayanlara okutulup ne anladıkları sorulup, bir değerlendirme yapması istenmelidir.

Son söz olarak, meal ve tefsir yazacakların Mevdûdî'nin şu cümlelerini iyi anlayıp ona göre hareket etmelerini salık veririz:

Kur'an-ı Kerim'in tercüme ve tefsiri ile ilgili olarak dilimizde yeterince eser verilmiş olduğundan, bu sahada sırf sevap kazanmak gayesiyle yeni bir meâl ve tefsîr çalışmasına girilmesi, vakti doğru değerlendirmemek olur. Ancak bu sahada mutlaka bir çalışma yapılması gerekiyorsa, yapılacak çalışma daha önceki tercüme ve tefsirlerin eksik yönlerini tamamlamalı ve öncekilerin ele almadığı yönleri açıklamalıdır ki böylece Kur'an talipleri Kur'an'ı anlamak isteyenler bu çalışmadan yararlanabilsinler.⁴⁹

⁴⁹ Mevdûdî, I, 7 (Önsöz).

Kaynakça

- Aktaş, Tahsin, “Çeviride Yapısal Eşdeğerlik Sorunu”, *EKEV Akademi Dergisi*, (Mayıs 2000), Cilt: 2, Sayı: 3.
- Âlûsî, Şihâbüddîn, *Rûhu'l-Meânî*, Beyrut 1994.
- Beyzâvî, Abdullh b. Ömer, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Beyrut 1988.
- Cary, Edmond, *Çeviri Nasıl Yapılmalı?*, (çev: Mete Çamdereli), İstanbul 1996.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*, Ankara 1989.
- _____, *Tefsir Tarihi*, Ankara 1988.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh*, Kahire 1982.
- Duman, M. Zeki, *Beyânu'l-Hak*, Ankara 2006.
- Durmuş, Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercümelere*, İstanbul 2007.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul 1982.
- Eroğlu, Ali, *Tarihte Tefsir Hareketi ve Tefsir Anlayışları*, Erzurum 2002.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir*, (çev: Cahit, Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul 1996.
- Göktürk, Akşit, *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul 2000.
- _____, “Yazınsal Çeviride Metin-Ötesi Anlam İlişkileri”, *Türk Dili* (Çeviri Sorunları Özel Sayısı), Temmuz 1978, Sayı: 322.
- Gül, Ali Rıza, “Kıyamet Süresinin 16-19'uncu Ayetlerine Yüklenen Geleneksel Yorumların Tahlili”, *Ankara ÜF Dergisi*, C. 44, S. 2, Yıl 2003, s 69-108.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus 1984.
- İbn Atiyye, Abdülhak b. Gâlib, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, Beyrut 2001.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, İstanbul 1984.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *Te'vîlü Müşkili'l-Kur'an*, Beyrut, ts.
- _____, *Tefsîru Garîbi'l-Kur'an*, Beyrut 1978.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, Beyrut 1984.
- İsfahânî, Râgıb, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an*, İstanbul 1986.
- Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara 2006-2008.
- Kâsımî, Cemâleddîn, *Mehâsinü't-Te'vîl*, yy., 1957.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut 1996.
- Mahallî-Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, İstanbul, ts.
- Mahlûf, Haseneyn Muhammed, *Kelimâtü'l-Kur'an*, İstanbul 1981.
- Mennâ'u'l-Kettân, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut 1987.
- Meriç, Cemil, *Bu Ülke*, İstanbul 1999.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'an*, (çev. Komisyon), İstanbul 1991.
- Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, İstanbul 1984.
- Râzî, Fahreddîn, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Beyrut 1997.
- Rickman, H. P., *Anlama ve İnsan Bilimleri*, (çev. Mehmet Dağ), Ankara 1992.
- Rifat, Mehmet, *Gösterge Eleştirisi*, İstanbul 1999.
- _____, *Homo Semioticus*, İstanbul 1993.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, İstanbul, ts.
- Seâlebî, Muhammed b. Mahlûf *el-Cevâhiru'l-Hisân*, Beyrut 1997.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'an*, Beyrut 1992.

- Yıldırım, Suat, *Peygamberimizin Kur'ân'ı Tefsiri*, İstanbul 1983.
Zehebî, Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, yy., 1976.
Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf*, yy., ts.
Zerkânî, Muhammed Abdülazîm, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut 1986

